

Імплементація міжнародного досвіду в судово-експертну діяльність України

Елла Сімакова-Єфремян *

* Д-ка юрид. наук, професорка, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8246-7688>, e-mail: simakova@hniise.gov.ua

DOI: 10.32353/khrife.3.2024.01 УДК [005.336.4:343.98](477)

Надійшло 23.09.2024 / Прийнято до друку 25.09.2024 /

Доступно онлайн 30.09.2024

У сучасному світі, невід'ємною складовою та умовою щоденного існування якого є глобалізація й інформтехнології, питання вдосконалення кримінального процесуального законодавства та судово-експертної діяльності набуває особливого значення. На шляху до вступу в Європейський Союз наша держава має, зокрема, запровадити в роботу української кримінальної юстиції європейські стандарти правосуддя, адаптувати міжнародний досвід до вітчизняних реалій (особливо в царині кримінального процесуального законодавства й експертно-криміналістичної діяльності).

Ефективність розслідування кримінальних справ і забезпечення правосуддя безпосередньо залежать від об'єктивності виконання експертиз, оперативності їх проведення та наукового рівня висновків експертів. В Україні існує потреба в удосконаленні механізмів, які регулюють цю діяльність, з урахуванням найкращих практик інших держав. Досвід міжнародних організацій і країн з розвинутою системою кримінальної юстиції є важливим джерелом для реформування національного законодавства й підвищення рівня професійності експертів.

Оскільки запозичення міжнародного досвіду здатне суттєво підвищити ефективність і прозорість судових процедур, а також сприяти зміцненню довіри суспільства до правосуддя в Україні, 36-й збірник наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» містить

статті, у яких розглянуто ключові аспекти впровадження міжнародних стандартів у кримінальне процесуальне законодавство України, проаналізовано переваги й недоліки наявних підходів до експертно-криміналістичної діяльності, особливу увагу акцентовано на судових експертизах, які відіграють важливу роль у досудовому розслідуванні та судовому розгляді злочинів і інших правопорушень.

Станом на сьогодні збірник наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» індексовано в *Google Scholar* і міжнародних наукометричних баз: *Academic Scientific Journals Indexing*, *Bielefeld Academic Search Engine (BASE)*, *Central and Eastern European Online Library (CEEOL)*, *CORE*, *Crossref*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)*, *ERIH PLUS*, *Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)*, *Europub*, *Index Copernicus International*, *MIAR*, *RefSeek*, *ResearchBib*, *Ulrich's*, *WorldCat*, а також у Реєстрі наукових видань України й на сайті реєстратора цифрових ідентифікаторів DOI. Електронні версії збірника розміщено в мережі «Інтернет» на платформах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, бібліотек судово-експертних установ Міністерства юстиції України, закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України та ін., що сприяє обміну науковими напрацюваннями між авторами видання й ученими всього світу.

Як і попередні випуски, наукові праці цього збірника «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» об'єднано у дві групи: дослідницькі роботи (*Research Papers*) і наукові нотатки (*Case Notes*).

Стисло оглянемо матеріали поточного випуску. У роботі «Збирання та дослідження електронних документів

із застосуванням спеціальних знань» українських авторів (доктора юридичних наук, професора **Михайла Щербаківського** та кандидата юридичних наук, доцента **Віктора Сезонова**) розглянуто сутність, форму електронних документів та їхніх носіїв, особливості залучення спеціалістів і експертів до їхнього фіксування та дослідження й доведено, що сутність понять «електронна (цифрова) інформація», «комп'ютерні дані», «електронний документ» у кримінальному процесуальному аспекті слід розглядати як тотожні. Для допустимості електронних документів як доказів у кримінальному провадженні під час проведення слідчих дій з пошуку, виявлення та фіксування електронних документів за участі спеціаліста з інформаційних технологій рекомендовано обов'язково фіксувати (письмово у протоколі або за допомогою відеозапису) усі операції спеціаліста з носієм електронних документів або призначати на місці огляду (обшуку) експертизу електронних комунікацій чи комп'ютерно-технічну експертизу.

Доктор юридичних наук, професор **Михайло Шепітько** (Україна) і кандидатка юридичних наук, доцентка, докторантка *MSCA4Ukraine* програми Вільнюського університету **Катерина Латиш** (Литовська Республіка) у науковій праці «Використання штучного інтелекту в судово-експертній діяльності» дослідили непересічне значення штучного інтелекту для окремих напрямів судово-експертної діяльності, зокрема: ідентифікації особи за ознаками зовнішності, відбитками пальців і ДНК; аналізування документів і цифрової інформації тощо.

Розділ із дослідницькими роботами продовжує стаття «Використання спеціальних знань під час розслідування протиправного заволодіння майном підпри-

ємства, установи, організації» докторки юридичних наук, професорки **Влади Гусевої** та аспіранта **Сергія Стеценка** (обидва — Україна), у якій досліджено форми, підстави та завдання застосування спеціальних знань; окреслено орієнтовний перелік спеціалістів, у залученні яких може виникнути потреба під час розслідування фактів протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації; зауважено, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» Кримінального кодексу України, різняться способом учинення, особою злочинця, наслідками й іншими криміналістичними ознаками; розглянуто окремі аспекти використання спеціальних знань під час проведення розслідувань за цією статтею тощо.

Наукову працю кандидата економічних наук **Сергія Тюленева** (Україна) присвячено з'ясуванню ознак, притаманних потерпілим від кримінальних правопорушень, що пов'язані із протиправним поглинанням і захопленням активів та корпоративних прав на них, і визначенню тактичних особливостей проведення процесуальних дій за участю потерпілих. Розглянуто потреби й типові проблемні питання слідчої практики: схарактеризовано особу потерпілого від кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, зазначено їхню віктимність; виокремлено типові форми участі потерпілих і їхніх представників у відповідних кримінальних провадженнях; з'ясовано ті слідчі (розшукові) дії, у яких найчастіше беруть участь потерпілі; окреслено алгоритм діяльності сторони обвинувачення. Окремо зазначено перспективи подальших досліджень.

Кандидат юридичних наук **Володимир Попов** (Україна) у статті «Науко-

ве забезпечення досудового розслідування втручань у діяльність органів державної влади» зосередився на проблемах притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень цієї категорії, особливостях їх кримінологічної характеристики, розробленні методів запобігання їм і науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх досудового розслідування, а також запропонував застосовувати для позначення протиправної діяльності, пов'язаної із будь-яким утручанням у діяльність представників органів державної влади, термін «втручання в діяльність». Окрему увагу автор приділив перспективам подальших досліджень у межах порушеної проблематики.

У наступній науковій праці «Прайс-листи на вироби з бурштину як інструмент експертного оцінювання: гемолого-правові засади» доктора геологічних наук, професора **Петра Баранова**, доктора юридичних наук, доцента **Романа Кіріна**, кандидатки геологічних наук **Олени Сливної** (усі троє з України) розроблено алгоритм визначення вартості виробів із бурштину, який базується на залежності комерційної вартості виробу від гемологічних і фізичних кількісно-якісних показників (а також оціночної вартості сировини) та який дає змогу (на прикладі розрахунків вартості кульок і намиста з кульок) запропонувати обґрунтовані прайс-листи на вироби з бурштину і скласти вдосконалені прейскуранти на бурштинову сировину. Запропоновано вважати межею відсоткове відношення показника вартості сировини до вартості виробу, нижче за яку виготовлення бурштинових кульок позбавлене рентабельності. Об'єктивність і надійність здобутих результатів гарантовано програмним забезпеченням, створеним за реальними показниками

якості сировини (кольором, масою, розміром, прозорістю) і технологічного процесу виробництва товарної продукції.

Дослідницький розділ завершує стаття доктора ветеринарних наук, професора **Івана Яценка** (Україна) «Праксеологічні засади судово-ветеринарної експертизи: проблеми й оптимізація шляхів їх розв'язання». Автор з'ясовує вплив праксеологічних надбань на стимулювання розвитку спеціальних ветеринарних знань у контексті формування концепції ефективної судово-ветеринарної діяльності, аргументує особливості праксеологічного підходу в судово-ветеринарній галузі, а також акцентує увагу на розвиткові й удосконаленні теорії, методології та праксеології судово-ветеринарної експертизи, що є підґрунтям для підвищення ефективності судочинства. Науковець пропонує новітню праксеологічну конструкцію вітчизняної судово-ветеринарної експертизи, доповнення до Кримінального процесуального кодексу України (щодо обов'язковості призначення судово-ветеринарної експертизи для з'ясування характеру та ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, а також для встановлення причини її смерті) і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (розширення кола питань, які ставлять судово-ветеринарному експертові під час призначення відповідної експертизи).

Розділ наукових нотаток відкриває матеріал доктора філософії в галузі права **Олексія Корнева** (Україна) і Ph. D., доцента **Сертана Алібекіроглу** (Туреччина) «Міжнародний досвід профілактики службових правопорушень працівників судово-експертних установ для вдосконалення законодавства України». Автори проаналізували застосування підходів до профілактики службових правопо-

рушень у діяльності судово-експертних установ Німеччини, Франції, Польщі, країн Балтії; дослідили, як можна адаптувати цей досвід до українських реалій, і запропонували конкретні заходи, які сприятимуть підвищенню ефективності профілактичної діяльності.

У статті кандидата юридичних наук, докторанта **Миколи Коломойцева** (Україна) «Досвід держав Європи в розбудові інститутів правничої допомоги та захисту в кримінальному судочинстві» схарактеризовано типові помилки в діяльності правоохоронних органів і захисників на стадії досудового розслідування, які суттєво позначаються на міжнародних засадах захисту особи від кримінального переслідування.

Докторка філософії в галузі права **Інеса Овсянникова, Олена Степанова й Ірина Шевченко** (усі троє з України) присвятили свій рукопис проблемним питанням щодо формування дослідницької компетентності судових експертів, визначенню шляхів їх подолання, окресленню системних елементів дослідницької компетентності судового експерта. Науковиці наголошують на важливості інтегрування з європейськими освітніми стандартами й імплементації міжнародного досвіду кращих світових практик застосування освітніх технологій і програм, які сприятимуть підвищенню рівня професійної підготовки українських судових експертів. Дослідниці також зауважують, що фахівці, добре обізнані у питаннях криміналістики та права, які швидко та якісно аналізують вхідну інформацію, здатні застосовувати найефективніші методи для виконання поставлених перед ними експертних завдань, і доходять висновку про важливість високого рівня освіти й підготовки судових експертів для забезпечення ефективності судово-експертної діяльності в Україні.

Завершальна стаття цього випуску «Становлення та сутність інституту представництва у кримінальному процесі України» кандидата юридичних наук, докторанта ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» **Івана Ємця** (Україна) розкриває питання вдосконалення та розширення практичних механізмів реалізації гарантій прав потерпілих, окремі права й законні інтереси яких порушено скоєним кримінальним правопорушенням. Науковець пропонує під представництвом інтересів потерпілого у кримінальному провадженні розуміти форму адвокатської діяльності, яка полягає в наданні жертві кримінального правопорушення професійної правничої допомоги із забезпечення її прав і законних інтересів під час досудового розслідування, судового провадження та процесуальних дій, які можуть проводити до початку досудового розслідування. Дослідник упевнений, що спрямованість діяльності представника потерпілого у широкому сенсі обумовлено завданнями кримінального провадження, а у вузькому — захистом інтересів потерпілого та поновленням його порушених прав, відшкодуванням завданої шкоди.

На останніх сторінках 36-го випуску збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» розміщено розділ, що відображає акту-

альні події наукового життя. Цього разу редакційна колегія збірника не могла оминати увагою міжнародні та всеукраїнські заходи, участь у яких, незважаючи на військову агресію РФ проти України, брали співробітники Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Проведені на високому науковому рівні, такі заходи демонструють нескореність українських науковців і практиків несприятливим умовам воєнного стану.

Редакційна колегія видання висловлює щирю вдячність авторам, які надали матеріали для публікації, а також працівникам, що брали участь у підготовці до друку. Ваші цікаві доробки збагачують наше видання. Ми також запрошуємо іноземних та українських науковців і практиків — співробітників експертних установ, закладів вищої освіти, правоохоронних органів, судів тощо — подавати свої наукові напрацювання для оприлюднення на сторінках нашого збірника. Плідна співпраця редакційної колегії з авторами є запорукою успішної роботи над новими випусками збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» та сприяє невинному науковому розвитку навіть у складних умовах війни!

Разом до Перемоги!

Слава Україні!

Сімакова-Єфремян, Е. (2024). Імплементація міжнародного досвіду в судово-експертну діяльність України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (36). С. 5—9. DOI: 10.32353/khrife.3.2024.01.